

CHŁOPI

w Archiwum

„Chłopi” Władysława Stanisława Reymonta to jedna z najbardziej znanych polskich powieści, od lat będąca w kanonie lektur szkolnych. Zekranizowano ją pierwszy raz jeszcze zanim Reymont otrzymał literacką Nagrodę Nobla. Ten czarno-biały film powstał w roku 1922, niestety taśma się nie zachowała. Kolejna ekranizacja powstała w 1972 roku: to słynny serial, mający też skróconą wersję kinową. W roku 2023 powieść Reymonta doczekała się nowej adaptacji. To pełnometrażowy film animowany zrealizowany techniką

malarską, w oparciu o nagrania z aktorami. Wyreżyserowany przez twórców nominowanego do Oscara dzieła „Twój Vincent”, film ten wchodzi do polskich kin 13 października. Na niniejszej wystawie kadry z animowanych „Chłopów” zestawiliśmy z archiwaliami z zasobów Archiwum Państwowego w Warszawie. Opowiadają one o tamtej epoce i jej bohaterach. O życiu chłopów, o ich folklorze i tradycjach. O Reymoncie, jak też o sztuce Młodej Polski, która wywarła wyraźny wpływ i na autora powieści, i na najnowszą ekranizację.

Archiwum Państwowe w Warszawie jest instytucją sięgającą korzeniami XVIII wieku. W naszej czytelnicy można zapoznać się historycznymi dokumentami i książkami, przydatnymi w poszukiwaniach genealogicznych, własnościowych i naukowych. Poza działalnością badawczą i edukacyjną (lekcje archiwalne), przeprowadzamy kwerendy i popularyzujemy archiwalia przechowywane w naszych zasobach. Przygotowujemy na ich podstawie wystawy do bezpłatnego wypożyczenia – takie, jak „Chłopi w Archiwum”.

THE PEASANTS

in the Archive

“The Peasants”, a masterpiece of Władysław Stanisław Reymont, is one of the most famous Polish novels, and has been considered a crucial part of the Polish literary canon for years. It made it to the big screen even before Reymont received the Nobel Prize in literature. The first black-and-white adaptation was produced in 1922; unfortunately, the film has not survived. Another version, made in 1972, a famous television series, was later recut and released in cinemas. 2023 saw the release of yet another picture based on Reymont’s novel – which has now been transformed into a feature-length film which transforms actors per-

formances into oil-painting animation. Directed by the creators of the critically acclaimed, Oscar-nominated “Loving Vincent”, the film is scheduled to open in Polish cinemas on October 13. In this exhibition, we have juxtaposed stills from the animated “The Peasants” with items taken from the resources of the State Archive in Warsaw. Together, they tell a story about the novel’s era and its characters – a story about the life of the peasants, their folklore and traditions, about Reymont, and about the art of Young Poland, which exerted an obvious influence both on the novel’s author and on the latest film adaptation.

The State Archive in Warsaw is an institution that dates back to the 18th century. In our reading room you can peruse historical documents and books indispensable for those who need to conduct genealogical research, ownership inquiries or scientific studies. In addition to research and educational activities (records workshops), we carry out queries and popularize items stored in our archives. We also prepare free loan exhibitions based on them – such as “The Peasants in the Archive”.

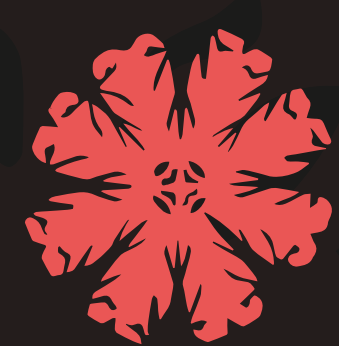
Popularność „Chłopów”

W latach 1902–1908 dzieło Reymonta było publikowane w odcinkach w „Tygodniku Ilustrowanym”. Między 1904 a 1909 rokiem „Chłopi” doczekali się wydania książkowego w czterech tomach. Zdaniem literaturoznawców, dzieło Reymonta

było swoistą polską odpowiedzią na powieść „Ziemia” francuskiego pisarza Emila Zoli (1877). Co ciekawe, Reymont zniszczył pierwszą wersję książki. Kolejną, z której był już zadowolony, entuzjastycznie przyjęli i czytelnicy, i krytycy.

Popularity of “The Peasants”

From 1902 to 1908, Reymont’s novel was published in installments in The Illustrated Weekly – however, between 1904 and 1909, “The Peasants” was also printed as a four-volume a book series. Literary scholars often see Reymont’s work as a Polish response to “Earth”, a novel which the French writer Émile Zola published in 1877. Interestingly, Reymont decided to destroy the first version of the book, and it was only the second, revised one, which he considered satisfactory – and which was enthusiastically received by both readers and critics.

Oktładka „Tygodnika Ilustrowanego” z grafiką do „Chłopów”

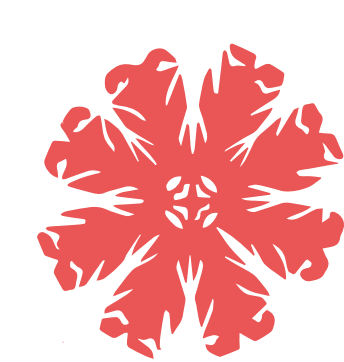
The cover of The Illustrated Weekly featuring illustrations for “The Peasants”

Biblioteka APW, „Tygodnik Ilustrowany” nr 51/1925

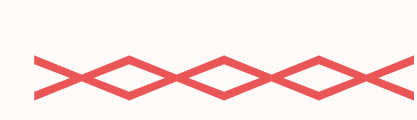
Nobel dla Reymonta

Szwedzka akademia nagrodziła autora „Chłopów” literackim Noblem 13 listopada 1924 roku. Zbliża się zatem setna rocznica tego wydarzenia. Wcześniej jedynym Polakiem, który dostał literackiego Nobla był Henryk Sienkiewicz (1905). Duże szanse miał także Stefan Żeromski, jednak zaszkodziło mu, że jego twórczość uznawano za nazbyt antyniemiecką. Reymont zdobył już wcześniej uznanie „Ziemią obiecana”, napisaną w ostatnich latach XIX wieku. Czterotomowych „Chłopów” chwalono jako epicką opowieść, napisaną z rozmachem i artyzmem. W 1924 roku w wyścigu po literackiego Nobla Reymont zostawił w polu m.in. samego Tomasza Manna.

Reklama prasowa „Chłopów” podkreślająca, że powieść nagrodzono Noblem

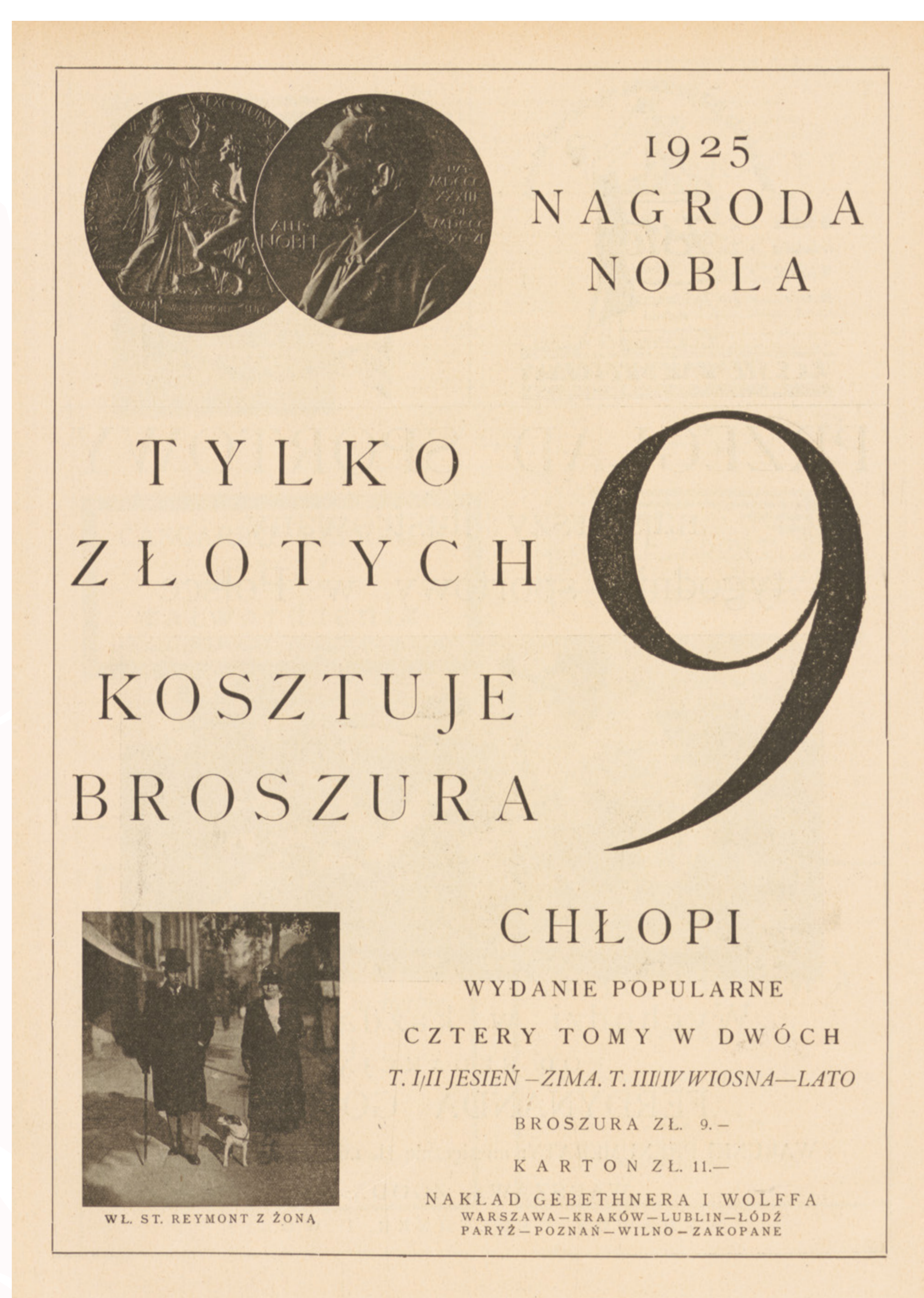
The press advertisement for “The Peasants” emphasizing that the novel has been awarded the Nobel Prize

Biblioteka APW, „Tygodnik Ilustrowany” nr 21/1925

Nobel Prize for Reymont

The Royal Swedish Academy of Sciences presented the author of “The Peasants” with the Nobel Prize in Literature on November 13, 1924. The 100th anniversary of the event is approaching fast. Before Reymont, the only literary Nobel prize laureate to hail from Poland was Henryk Sienkiewicz (awarded the prize in 1905); while Stefan Żeromski was deemed a likely winner, he never made it due

to the fact that his literary output was reputed to be overly anti-German. Reymont had already won recognition with “The Promised Land”, written in the last years of the 19th century. The four-volume “The Peasants” won praise as an epic tale written with flair and artistry. In the 1924 race for the Nobel Prize in literature, Reymont beat even Thomas Mann.

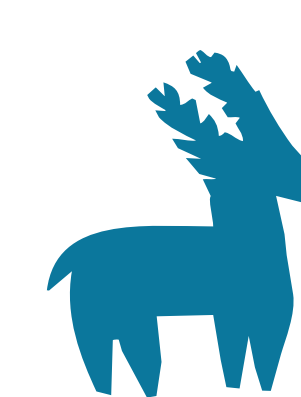
Lipce Reymontowskie

O autentyczności „Chłopów” świadczyło samo miejsce akcji powieści. Książkowe Lipce nie były dziełem wyobraźni autora. To nie wymagowana, lecz autentyczna wieś. Krytycy podkreślali, że autor szczegółowo odwzorował tamtejszą topografię – ze stawem i strumykiem, drogą do

Pszczonowa, rozmieszczeniem chałup, lokalizacją karczmy i kościoła. Reymont znał Lipce z czasów, gdy był zatrudniony na kolei. Na miejscu zachował się domek dróżnika, w którym pracował. Nic dziwnego, że od 1984 roku zmieniono nazwę wsi na Lipce Reymontowskie.

Lipce Reymontowskie

The very location where the events that constitute the plot of “The Peasants” take place bears testimony to the novel’s authenticity. Lipce is not a figment of the author’s imagination – it is an actual village. Critics point out that the author mapped the local topography in detail and with great accuracy: the pond and the stream, the road to Pszczonowo, the layout of the cottages, the location of the inn and the church. Reymont came to know Lipce when he was a railway company employee. The signalman’s booth where he worked has been preserved on the site. Small wonder that the name of the village was changed to Lipce Reymontowskie in 1984.

Zdjęcia chaty chłopskiej udekorowanej wycinankami łowickimi

A Photo of a peasant hut decorated with Łowicz-style cutouts

APW, sygn. 72/1630/2351/28;
72/1630/2351/29

Wycinanki łowickie

Lipce Reymontowskie leżą 25 kilometrów od Łowicza. Region ten słynie i słynie z wycinanek. Znamy trzy rodzaje tych ozdób, wyciętych z kolorowego papieru ostrymi nożycami: kodry, gwiozdy i tasiemki. Różnią się kształtem i wyglądem, ale wszystkie wykorzystują wzory roślinne i zwie-

rzęce, pokazują też ludzkie sylwetki. Chłopskie chaty dekorowano wycinankami najczęściej nalepiając je na belki pod stropem. Wycinanki pełnią ważną rolę w najnowszej ekranizacji „Chłopów” – są pasją Jagny i wyrażają jej artystyczną duszę.

Łowicz cutouts

Lipce Reymontowskie lies some 25 kilometers from Łowicz. The region has for ages been famous for its cutouts. There are three main types of these ornaments, all cut out of coloured card with sharp scissors: the so-called *ko-dra*, the *guipure* (*gwiozda* in Polish) and the *ribbon*. They differ in shape and appearance, but all three use floral and animal patterns, and often feature human silhouettes. The most common way to decorate the peasant huts in the area with cutouts was to attach them onto beams under the ceiling. The cutouts play an important role in the latest screen adaptation of “The Peasants” – they are Jagna’s passion and express her inner soul.

Młoda Polska i Chełmoński

Na „Chłopów” – zarówno powieściowych, jak i filmowych – warto spojrzeć pod kątem Młodej Polski. To prąd artystyczny w literaturze, muzyce i sztukach plastycznych z przełomu wieków, będący polską odmianą modernizmu. W powieści Reymonta czuć stylizację młodopolską w poetyckich opisach przyrody, w symbolicznym rytmie życia i śmierci. Film animowany w warstwie malarskiej odwołuje się zaś do różnych obrazów, w tym młodopolskich. Przede wszystkim jednak do dzieł Józefa Chełmońskiego, autora m.in. „Bocianów”, „Babiego lata”, „Żurawi” czy „Kuropatw na śniegu”.

Young Poland and Chełmoński

The novel can be considered to be part of, and the new film adaptation to be inspired by, the Young Poland Movement. It was the dominant current in Polish literature, music and fine arts at the turn of the century, constituting a Polish variant of modernism. In Reymont's novel one can trace the spirit of Young Poland in the poetic descriptions of nature, in the symbolic

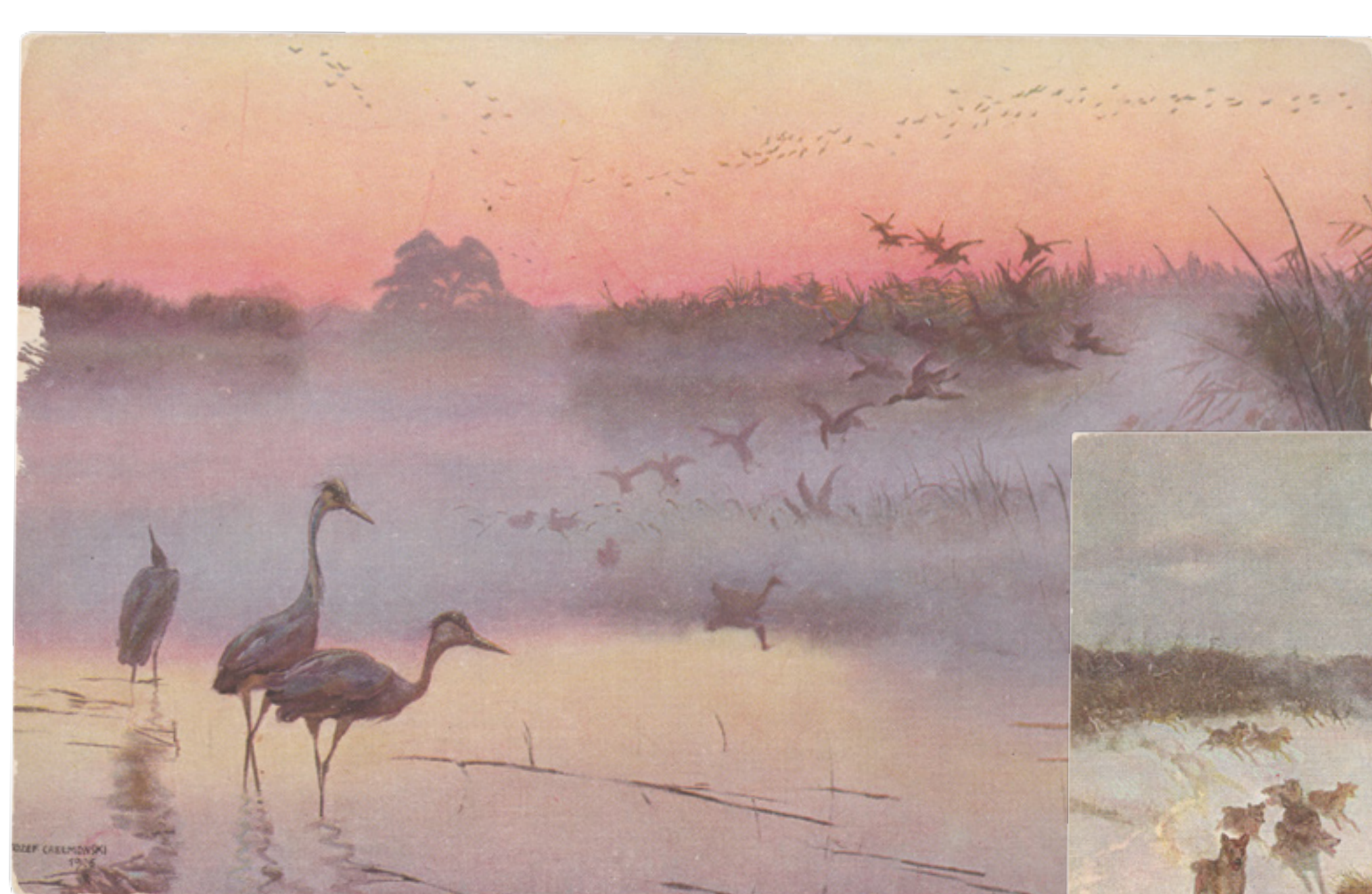
patterning of life and death. As for the film, it's visual approach is very much inspired by and a homage to the painters of the Young Poland movement and even more so to the Polish realist painter Józef Chełmoński, the artist who painted “Storks”, “Indian Summer”, “Cranes” and “Partridges in the Snow”, among others.

Józef Chełmoński pinx.

Pocztówki z reprodukcjami dzieł Józefa Chełmońskiego
Postcards with reproductions of paintings by Józef Chełmoński

Józef Chełmoński pinx.

Nocny wyjazd

APW, sygn. 72/3874/412; 72/3874/414;
72/3874/416; 72/3912/276

Wycinanka łowicka z motywem pelikana

A cutout of a Łowicz card with a pelican theme

APW, sygn. 72/4292/19/78

Przyroda

Cykl życia przyrody był niezwykle istotny dla ówczesnych mieszkańców wsi. Decydował o pracach w polu, plonach, zarobkach, rozrywce. Dostosowywano do niego styl życia. Natura dostarczała plonów, ale także oddechu i inspiracji – nie tylko do wycinanek. To z warstwy chłopskiej pochodził słynny ówczesny malarz młodopolski Julian Fałat. Jeszcze sto lat temu, w czasach Nobla dla Reymonta, ponad 75 procent mieszkańców Polski mieszkało na wsi. Dziś to około 40 procent.

Nature

The cycle of nature was of extreme importance for the village-dwellers of the time. It governed all farm labour, the harvest, their income – as well as their entertainment. Their lifestyle was determined by it and constantly the peasants were responding to its dictates. Nature provided not only the bounty of the harvest, but also solace and inspiration – which was behind far more than just the cutouts. It was a peasant family into which Julian Fałat, the famous Young Poland painter of the time, was born. Just a century ago, at the time when Reymont was receiving his Nobel Prize, more than 75 percent of Poland's population lived in the countryside. Today it is about 40 percent.

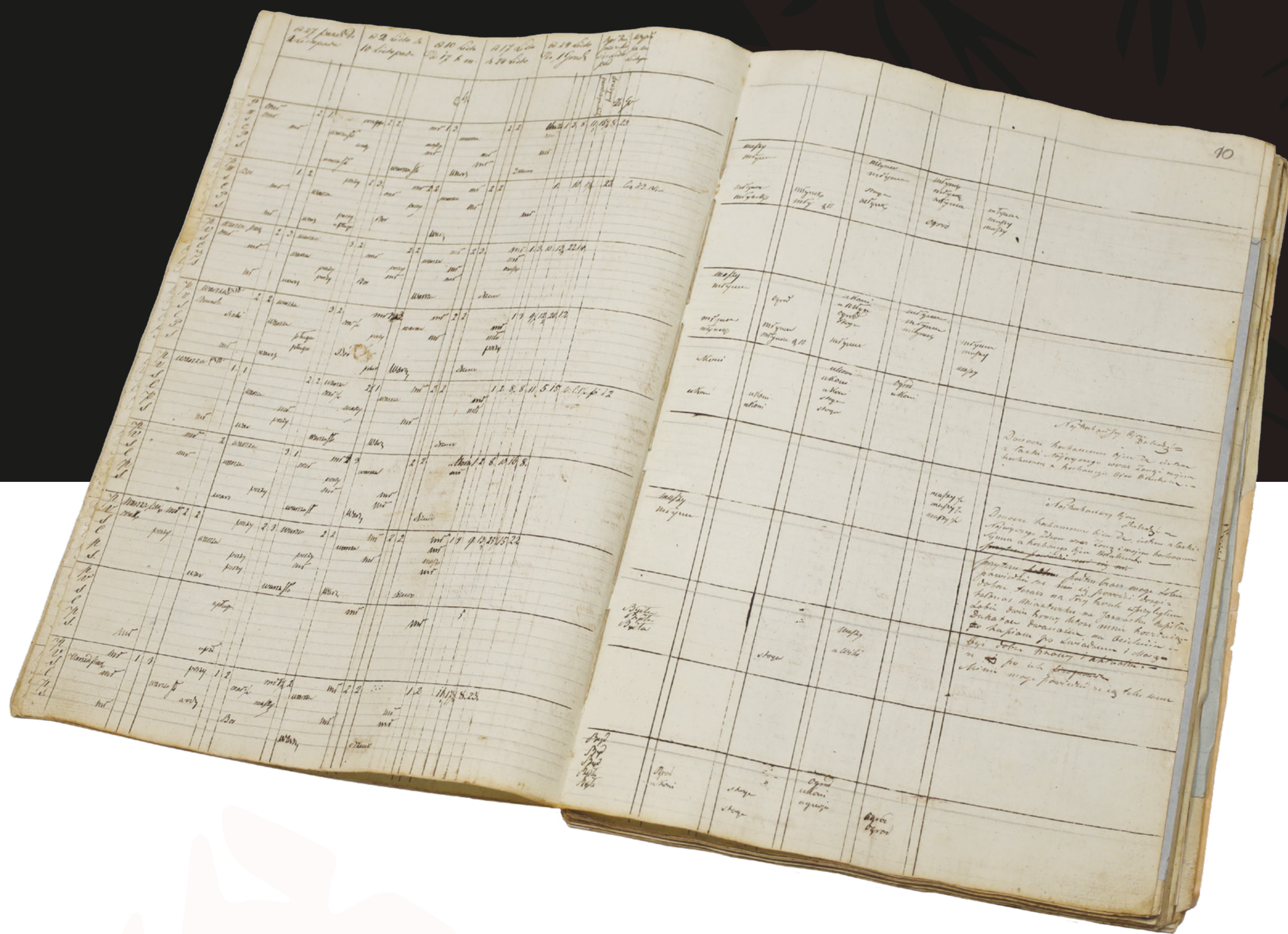
Pańszczyzna

Nie wiemy, w jakich dokładnie latach rozgrywa się akcja „Chłopów” – prawdopodobnie jest to koniec XIX wieku lub sam początek XX stulecia. W tych czasach na ziemiach polskich nie funkcjonowała już pańszczyzna, czyli przymusowa praca chłopów na rzecz właściciela zwierchniego ziemi, na której gospodarowali. Warto jednak zauważyć, że jeden z głównych bohaterów – blisko sześćdziesięcioletni Maciej Boryna – urodził się w Królestwie Polskim jeszcze w czasach pańszczyznianych. Pamięć o dawnych porządkach mogła rzutować na pewne cechy jego charakteru i stosunek do wszystkich zależnych od niego osób.

Serfdom

We do not know exactly when the action of “The Peasants” takes place – it is most probably either the final years of the 19th century or the very beginning of the 20th century. At that time, serfdom – that is, the forced labour of peasants for the benefit of the lord of the manor on which they lived and toiled – no longer functioned

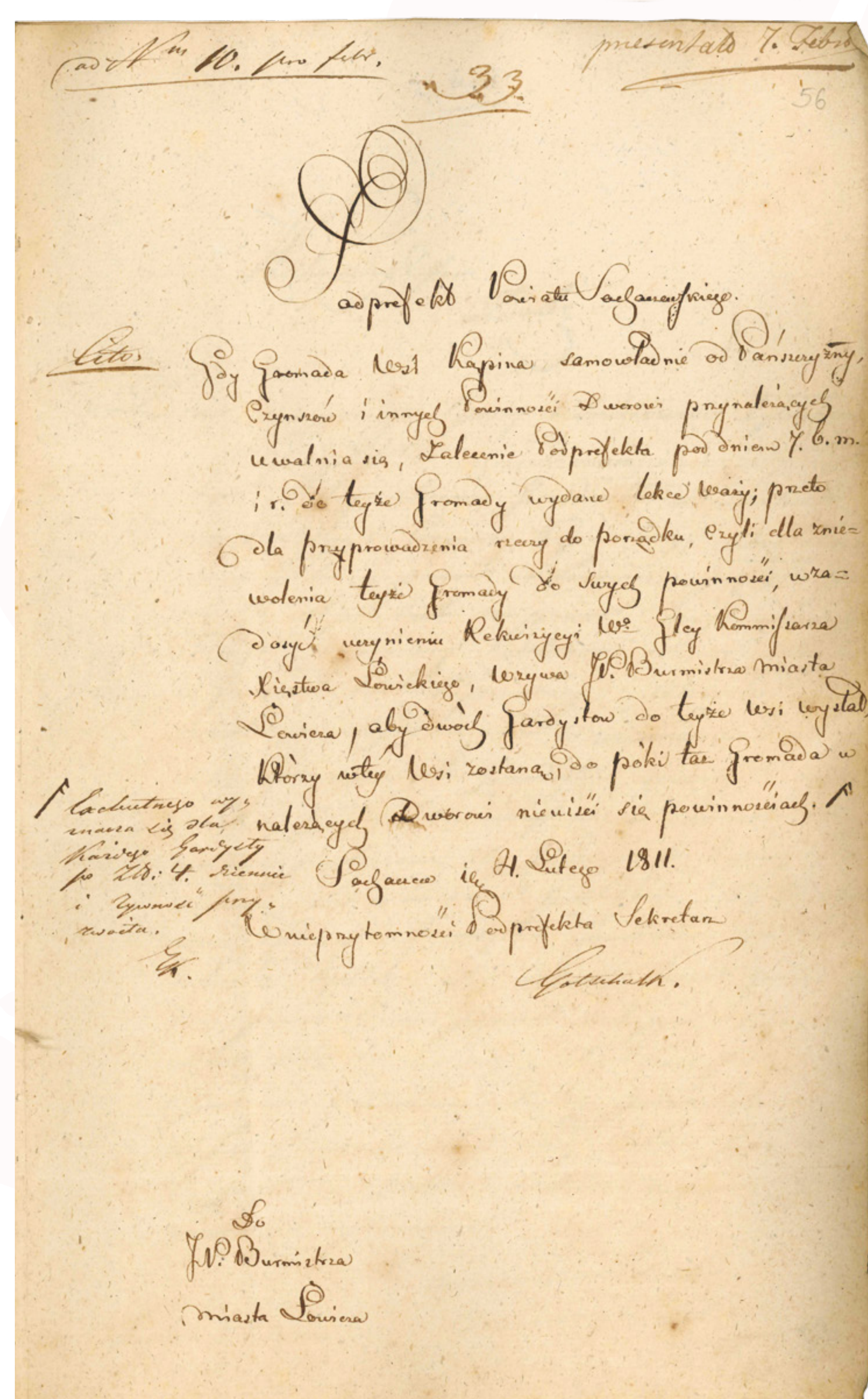
in the Polish lands. However, it is worth noting that one of the main characters – the nearly sixty-year-old Maciej Boryna – was born in the Kingdom of Poland before serfdom was abolished. It may be that it is the memories of the old order that have shaped certain traits of his character and attitude toward those who depended on him.

Tabele odrabiania pańszczyzny i najmu chłopów w majątku Strzykuły, rok 1845

Tables of serf labour and rent in the Strzykuły estate, 1845

APW, sygn. 72/1713/0/3

Akta z okresu Księstwa Warszawskiego dotyczące samowolnego uwolnienia się od pańszczyzny wsi Kompina

Files from the Grand Duchy of Warsaw era concerning the serfs’ rejection of serfdom in the village of Kompina

APW, sygn. 72/3927/0/2

Bunty chłopskie

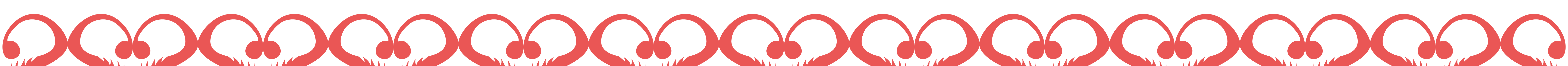
Chłopi pańszczyzniani stosunkowo rzadko się buntowali. Zwykle dochodziło do niewielkich zajść, jak we wsi Krowodrza (1543), lecz znamy z historii także powstanie Kostki-Napierskiego (1651). Również w czasach po zniesieniu pańszczyzny zdarzały się konflikty z okolicznymi właścicielami ziemskimi. W „Chłopach” istotnym wątkiem jest spór między Lipcami i dworem o las, do którego obie strony rościły sobie prawa.

Peasant revolts

Polish serfs rebelled relatively rarely against their exploiters. There were minor incidents, such as the events which took place in 1543 in the village of Krowodrza, and there was

also the Kostka-Napierski uprising (1651). The abolition of serfdom by no means put an end to all conflicts with local landowners. One of the important themes of “The Peasants”

is the dispute between the peasants of Lipce and the manor over a forest claimed by both sides.

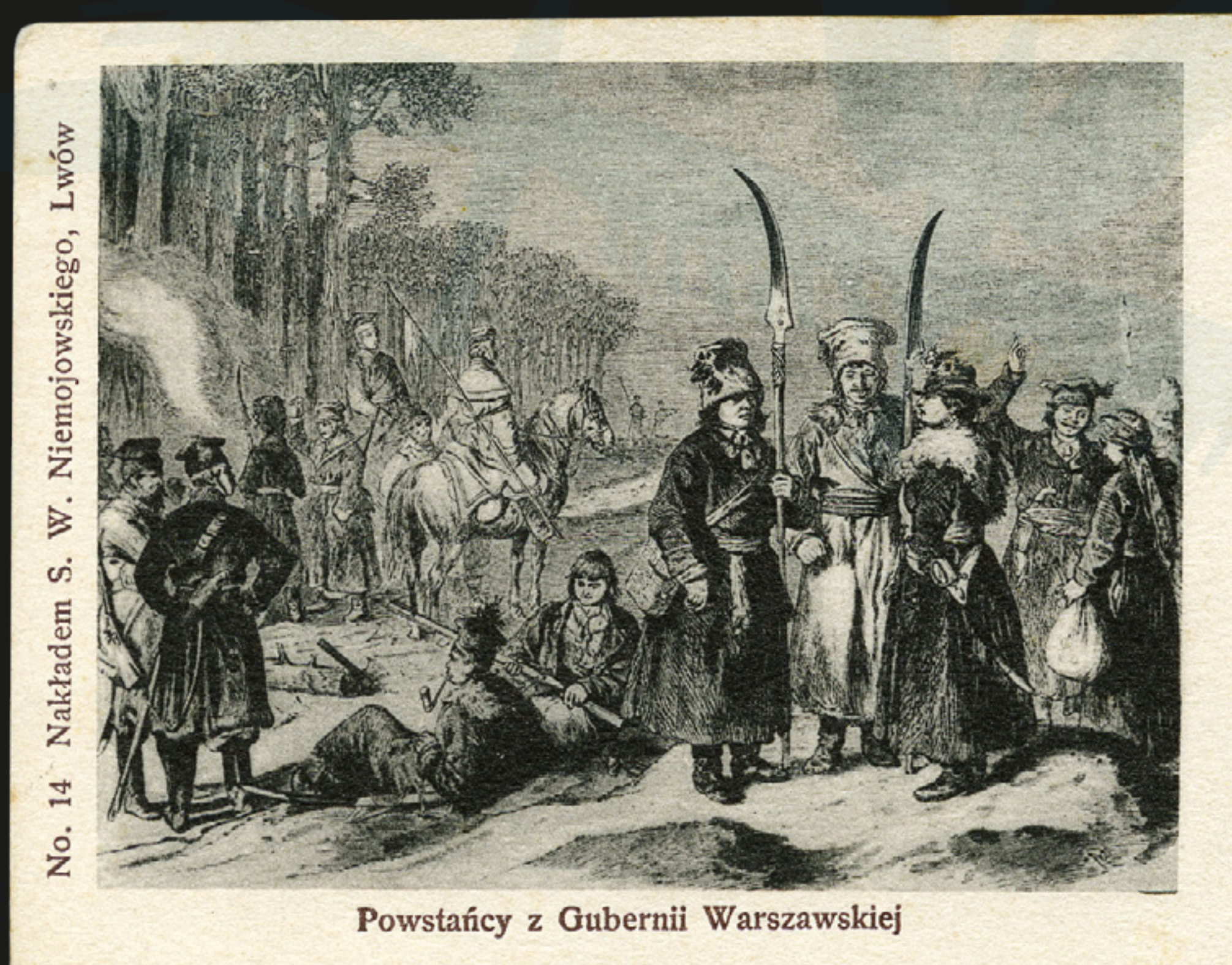
Powstanie styczniowe

W Lipcach żyło kilka osób pamiętających powstanie styczniowe – polski zryw niepodległościowy z lat 1863–1864. Są to m.in. kościelny Jambroży oraz parobek Kuba z gospodarstwa Borynów. Sam Maciej Boryna w młodości także uczestniczył w powstaniu. Pamięć o tamtych wydarzeniach i walce z carskimi wojskami łączy w pewien sposób chłopów z rodziną dziedzica. Paradoksalnie, uwłaszczenie chłopów w Królestwie Polskim obiecywał powstańczy Rząd Narodowy w 1863 roku, jednak ukaz o uwłaszczeniu wydał w 1864 roku car Aleksander II, wróg powstańców.

No. 20 Nakładem S. W. Niemojowskiego, Lwów

Bitwa pod Mrzygłodem 28 Lutego 1863

No. 14 Nakładem S. W. Niemojowskiego, Lwów

Powstańcy z Gubernii Warszawskiej

Pocztówki ze scenami z powstania styczniowego: bitwa pod Mrzygłodem, obóz powstańczy, rzeź w Siemiatyczach

Postcards featuring scenes from the January Uprising: the battle of Mrzygłód, an insurgent camp, the slaughter in Siemiatycze

APW, sygn. 72/1622/0173; 72/1622/0172; 72/1622/0171

No. 18 Nakładem S. W. Niemojowskiego, Lwów

Rzeź w Siemiatyczach 6 Lutego 1863

January Uprising

One could find in Lipce several people who remembered the January Uprising – the 1863-1864 insurrection that strove to restore the Polish-Lithuanian Commonwealth. One of them was the Jambroży the church warden, another – Kuba, a farmhand from the Boryna estate. Actually, Maciej Bo-

ryna himself also participated in the uprising in his youth. The memory of those events and the fight against the Tsarist army somehow links the peasants with the Dziedzic family whom the manor belongs to. Paradoxically, while the abolition of serfdom was what the insurgent Polish

National Government promised in 1863, it was actually the main enemy of the insurgents, Tsar Alexander II, who issued the abolition decree in 1864.

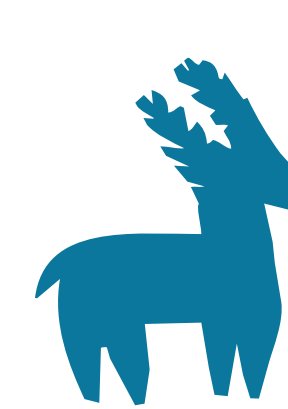
Kongresówka

Czasy „Chłopów” i powstania powieści to epoka, w której Polska wciąż jeszcze nie wróciła na mapę Europy. Lipce znajdowały się w Kongresówce, czyli marionetkowym Królestwie Polskim, podległym Imperium Rosyjskiemu. Z jednej strony trwały tam represje, rusyfikacja i wynarodawianie

Polaków. Z drugiej rozwijał się przemysł, rosła sieć kolejowa, pojawiały się nowe perspektywy. Reymont przez kilka lat pracował – na niskim stanowisku – w Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej. Gdy jako pisarz otrzymał Nagrodę Nobla, Polska znów była krajem niepodległym.

Congress Poland

Both the events “The Peasants” recounts and writing the novel took place before Poland returned to the official map of Europe. Lipce was situated in the so-called Congress Kingdom – the puppet Kingdom of Poland, a vassal state to the Russian Tsar. On the one hand, it was a site of political repression and the twin processes of depolonisation and russification. On the other hand, industry was developing, the railways were expanding, and new opportunities were arising. Back then, Reymont worked for several years as a low grade employee of the Warsaw-Vienna Railways Company. By the time he received his Nobel Prize in literature, Poland was again an independent country.

Pociąg Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej w obiektywie Zdzisława Marcinkowskiego

A Warsaw-Vienna Railway train in the lens of Zdzisław Marcinkowski

APW, sygn. 72/1630/0195/1

Jagna

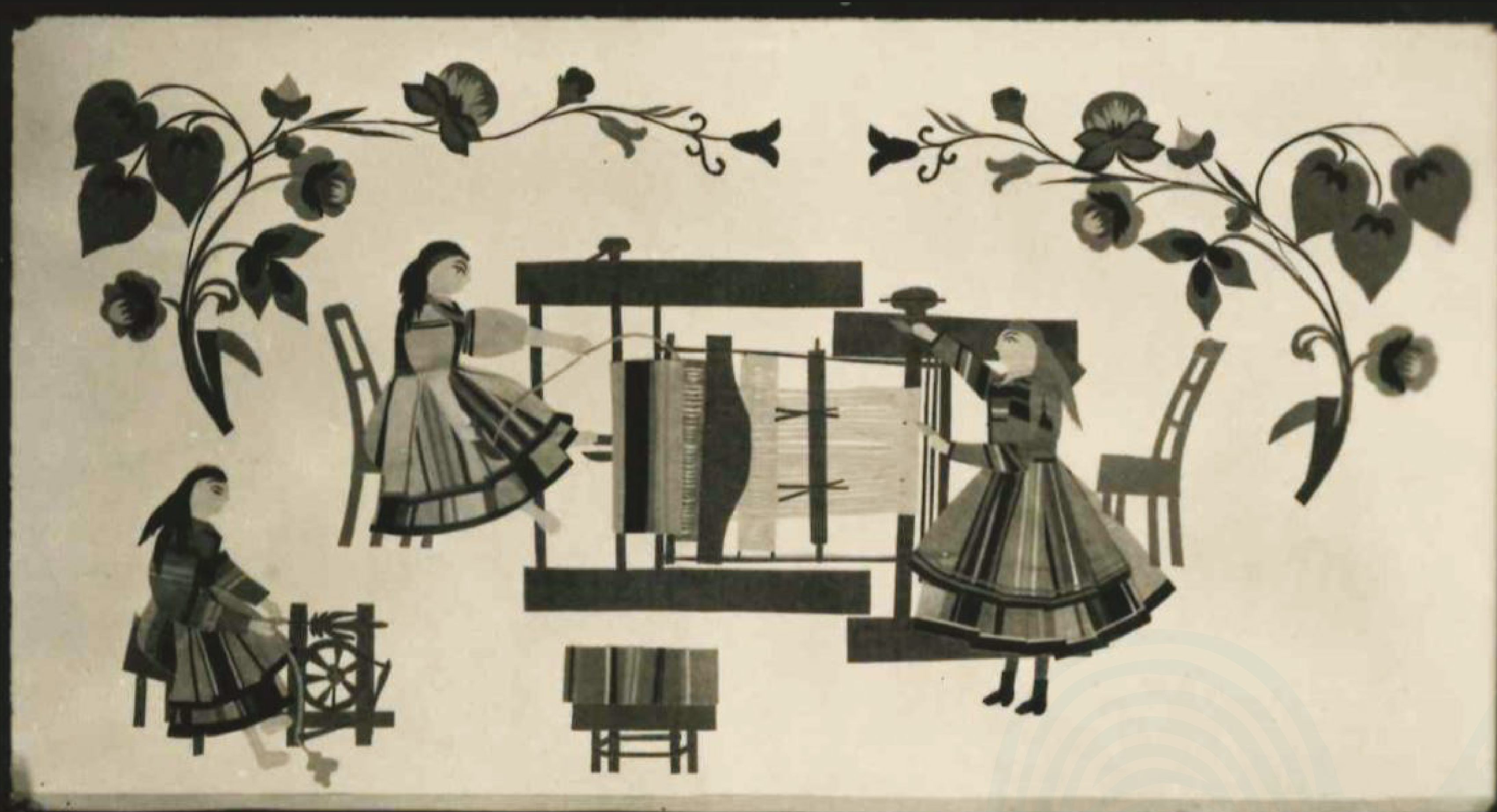
Powieściowa Jagna (czyli Agnieszka) Paczesiówna urodziła się lata po powstaniu styczniowym. W chwili ożenku z dużo starszym Maciejem Boryną była panną osiemnastoletnią. Miała już zupełnie inne podejście do życia niż wcześniejsze pokolenie. Praca na polu, w objęciu – to nie było dla niej.

Nierozumiana, znienawidzona przez sąsiadki, oskarżana o bałamucenie mężczyzn, wyznawała: „Taka cichość we mnie rośnie, kieby śmierć przy mnie stała, a tak mnie cosik podrywa, tak ponosi, że tego nieba bym się uwiesiła i z tymi chmurami ponieśta we świat”.

Jagna

The novel's lead female character, Jagna (or Agnieszka) Paczesiówna was born years after the January Uprising. At the time of her marriage to the much older Maciej Boryna, she was eighteen. Hers is an approach to life which contrasts sharply with that of previous generations of peasants. Jagna is not cut out for husbandry or farming. Misunderstood, hated by the women of the neighbouring farms, accused of being a seductress, she confesses: "It's just there's something quiet growing inside me, like death were standing at my side, then something's snatching and carrying me up so's I'd like to hook onto the sky and sail away into the world with them clouds" *.

*Reymont, W., *The Peasants*, Penguin Books Limited 2023, translation: Anna Zaranko

Wycinanka łowicka z kobietami przy krosnach
A cutout of a Łowicz woman at the loom

APW, sygn. 72/4069/134/1a

Antek

Antek Boryna, najstarszy syn Macieja, żyje w konflikcie z ojcem. Ożeniony z Hanką, pragnie Jagny. Przywiązany do ojcowizny, rozmyśla jednak nad emigracją. Tematy nieszczęśliwej miłości, rodzinnych sporów i walki o chleb poznał Reymont na własnej skórze. Czy swoich bohaterów oparł na prawdziwych mieszkańcach Lipców? Na pewno w dzienniczku pisarza znaleziono informację, że niejaki Boryna kiedyś pożyczył mu 3 ruble.

Antek

Antek Boryna, Maciej's eldest son, is at loggerheads with his father. Although married to Hanka, Antek desires Jagna. He cares deeply for his patrimony, all the while contemplating emigration. Reymont was no stranger to the themes of unhappy love, family dispute or the struggle to make ends meet. Did he model his characters on actual inhabitants of Lipce? Whatever the truth, we know that in a diary of Reymont's there is a note according to which a certain Boryna once lent him three roubles.

Akta stanu cywilnego z Lipców Reymontowskich z końca XIX wieku
Civil registration records from Lipce dating from the end of the 19th century

APW, sygn. 73/998/0/66/50-51

Przemiany społeczne Social changes

Po powstaniu styczniowym wiele się zmieniło w polskim społeczeństwie. Pozbawione wsparcia mężczyzn – zabitych, wywiezionych na zesłanie lub pozostających na emigracji – kobiety musiały wejść do świata dotychczas dla nich mało dostępnego: brały się za sprawy ekonomiczne, finansowe, społeczne, kulturalne. Bardziej mogły to odczuć kobiety w wielkich miastach niż na wsi, aczkolwiek rozwój przemysłu prowadził też do odpływu ludności wiejskiej. Wiele się zmieniło, ale – niestety – kobiety na ziemiach polskich wciąż nie mogły studiować. Dlatego w 1891 Maria Skłodowska wyemigrowała, by podjąć naukę na paryskiej Sorbonie.

Much changed in Polish society after the failure of the January Uprising. Deprived of the support provided previously by men – so many of whom were killed, or deported to Russia, or forced into exile – women had no choice but to enter a world hitherto inaccessible to them. All of a sudden, they found themselves

dealing with economic, financial, social and cultural affairs, and often doing so on their own. The change would have been more acutely felt by women living in the urban centres rather than those in the countryside, although industrialization also led to an exodus of the rural population. The changes were sweeping. Unfortunately all this societal upheaval didn't include the advancement of female education, which is why in 1891 Maria Skłodowska emigrated to France to study at the Sorbonne.

Zdjęcie Marii Skłodowskiej-Curie, rocznik 1867

A photo of Maria Skłodowska-Curie, born in 1867

Biblioteka APW, „Tygodnik Ilustrowany” nr 22/1925

Kobiety walczące

Jagna w rodzinnej wsi traktowana była jako niebezpieczny, kłopotliwy odmieniec. W miastach konflikty i poskramianie kobiet miały już inny charakter. W 1883 roku doszło w Żyrardowie do Strajku Szpularek – pierwszego tak wielkiego na ziemiach polskich, a zarazem jednego z pierwszych na świecie wywołanych przez kobiety. Wcześniej, podczas powstania styczniowego, panie sporadycznie zajmowały się czynną walką. Inaczej było na początku XX wieku, podczas rewolucji 1905 roku i później. W 1906 roku Wanda Krahelska z grupą konspiratorek dokonała nawet zamachu na krwiożerczego generał-gubernatora warszawskiego Georgija Skałona.

Insurgent women

In her native village Jagna was regarded as a dangerous and troublesome misfit. In the cities women faced different challenges, and the oppression of women played out differently here. In 1883 Żyrardów saw the Strike of the Spinners – not only the first event of its kind and on such a scale on

Polish soil, but also one of the first strikes in the world organised by women. While some women did get actively involved in the battles fought during the January Uprising, their presence on the battlefield was the exception rather than the rule. By the beginning of the 20th century, the

situation had changed, as evinced by the 1905 revolution – and later events. In 1906, Wanda Krahelska with a group of female conspirators carried out an assassination attempt on the savage governor-general of Warsaw, Georgi Skalon.

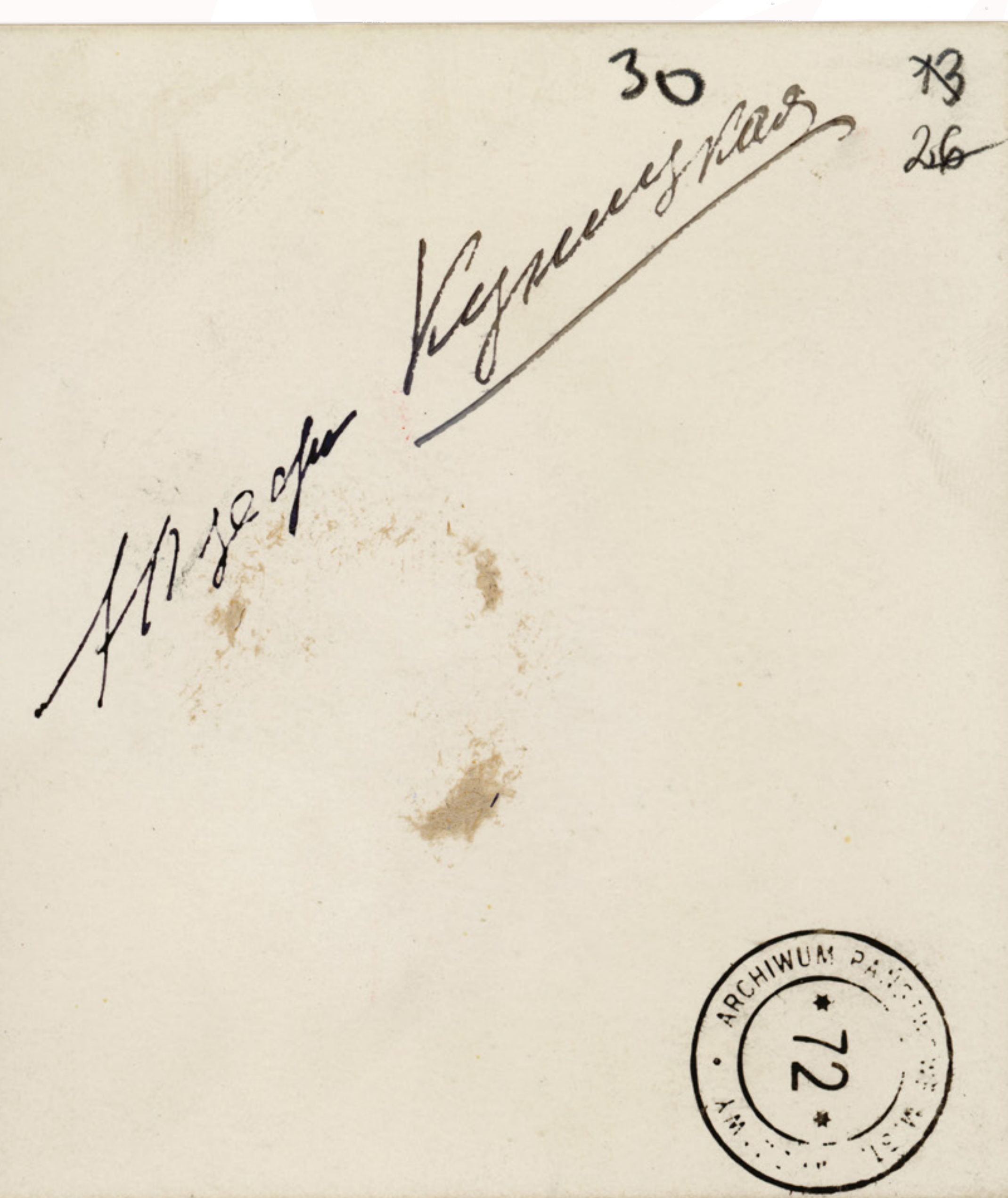

Zdjęcie rewolucjonistki Józefy Kunickiej, rocznik 1877

A photo of the revolutionary Józefa Kunicka, born 1877

APW, sygn. 72/1160/3358

Religia

Nakazy religijne odgrywały kolosalne znaczenie w świecie „Chłopów”. Organizowały świat i były drogowskazami moralnymi. Ksiądz, mimo wszelkich ludzkich ułomności, był wielkim autorytetem. Kościół zaś stanowił miejsce, gdzie podczas niedzielnej mszy i świąt można było zaznaczyć swoją pozycję albo przekonać się o niechęci sąsiadów. Miejsce w ławkach w pierwszych rzędach stanowiło o statusie rodziny. Biedacy i ludzie w niełasce tłoczyli się w bocznych nawach albo stali na uboczu, unikani przez resztę.

Zdjęcia z wiejskiej procesji w święto Bożego Ciała
A photo of a village Corpus Christi procession

APW, sygn. 72/1630/2351/19; 72/1630/2351/15

Religion

Religion is of fundamental importance in the world of the novel. Religion gave people's lives its basic structure and provided those who lived there with moral guidelines. Whatever his all-too-human vices may have been,

the priest remained a commanding authority. The church constituted a space where, during the festive days and on Sundays, one could assert one's social standing – or find out how unpopular one was in the neighbourhood. Sitting

in the front row pews meant high social rank; the poor and the disgraced had to crowd the side aisles or move still further away from the centre, shunned by the rest.

Zabobony

W świecie „Chłopów” religia katolicka wciąż mieszała się ze zwyczajami i tradycjami rodem z czasów pogańskich, takich jak „zamawianie od złego” czy rozsypywanie na mogiłach okruszków chleba. Wypijanie wody po wielkanocnym obrzędzie

święcenia wody i ognia miało zapewnić zdrowie. Także bazy miały chronić przed chorobami. Nawet zwyczaj noworocznego kolędowania przebierańców jest prawdopodobnie echem dawnych rytuałów na cześć bóstw urodzaju i płodności.

Superstitions

The world of “The Peasants” is Catholic. However, the official face of the religion was still mixed with customs and traditions that dated back to pre-Christian times. The peasants resort to *zamawianie* – a Slavic folk magic practice often known in the West as *zagovory*, which consists of undoing or averting evil by the power of a whispered prayer. They remember to ritually scatter bread crumbs over the graves. In order to ensure their health, they drink the water which the priest has blessed – alongside the fire – during the Easter ceremony. They rely on catkins for protection against illness. Even the tradition of *kolędowanie*, a Slavic form of Christmas caroling whose participants put on fantastic costumes and masks, seems to derive from pre-Christian rites meant to ensure the favour of the deities of fertility and harvest.

Wesele

Zanim dochodziło do ślubu, do domu panny wysyłano dziewczętbów, czyli swatów, najczęściej z wódką. Ustalenie warunków zamążpójścia, w tym ekonomicznych, uznawano za kluczowe. Samo wesele było tym huczniejszym, im bardziej bogaty i wpływowy był pan młody. Podczas weseliska, podobnie jak dziś, miały miejsca oczepiny. Wtedy jednak oznaczały obcięcie włosów pannie młodej i nałożenie specjalnego czepca. Wszelkie odstępstwo od tej tradycji było źle widziane. Podobnie jak nieposłuszeństwo żony wobec męża. Za normalne uważano, że każe się je biciem.

Zdjęcie panny młodej w weselnym czepcu, u boku męża
A photo of the bride in a wedding cap, at her husband's side

APW, sygn. 72/4210/25/87

Wedding

Before a wedding took place, the bride's house would be visited by a *dziewostáb* or *swat*, the man whose role was to ask the bride to marry the groom on behalf of the latter; he

would normally be equipped with vodka. Negotiating the (especially financial) terms of the marriage was deemed crucial. The richer and the more influential the groom was, the more lavish would the reception itself be. Just like today, it comprised *oczepiny*, which, however, differed greatly from what they are now: back then, the hair of the bride would be cut, and on her head there would be placed a special cap or crown (*czepiec* in *oczepiny*). Here, any deviation from the tradition would have been frowned upon – as much as the wife's disobedience, no matter in how trivial a matter, towards her husband. Disciplining one's wife meant beating her, a fact of life no one questioned.

Chłopomania

Scena wesela z animowanego filmu zainspirowana jest bogatym weseliskiem Boryny opisanym przez Reymonta. Prawdopodobnie znał on dramat „Wesele” (1901) Stanisława Wyspiańskiego (zeksplorowany przez Andrzeja Wajdę w roku 1973). Był on odbiciem swoistej chłopomanii, która opanowała młodopolskich artystów na początku XX wieku. Ta fascynacja wiejskim stylem życia i folklorem wzięta się

z przeświadczenia, że powrót do natury może przywrócić pasję i inwencję artystom – zmęczonym życiem miejskim i przekonanym, że dotarli w ślepy zaułek. Symbolem chłopomanii są właśnie wesela: malarza Włodzimierza Tetmajera z chłopką Anną Mikołajczykówną z Bronowic (1890) oraz pisarza Lucjana Rydla z Jadwigą Mikołajczykówną, siostrą Anny (1900).

Peasant-mania

The wedding in the animated film is inspired by Boryna's lavish wedding as written by Reymont, who would have been aware of the drama “The Wedding”, published in 1901 by Stanisław Wyspiański (and adapted for the big screen by Andrzej Wajda in 1973). The play was greatly influenced by the so-called peasant-mania, a seminal fad that held sway over the Young Poland artists and writers in the first years of the 20th century. Peasant-mania entailed a fascination with the rural lifestyle and folklore which originated from the belief that it was only a back-to-nature shift that could possibly restore the intensity of passion and the creative powers which the bohemians of the day – worn out by their urban routine, convinced they had reached a dead end – felt so bereft of. And it is the wedding which can be seen as the veritable emblem of peasant-mania: the painter Włodzimierz Tetmajer married the peasant girl Anna Mikołajczykówna from Bronowice in 1890 – the writer Lucjan Rydel took for his wife Jadwiga Mikołajczykówna, Anna's sister, in 1900.

Portret Reymonta pędzla Malczewskiego w artykule na temat noblisty
A portrait of Reymont by Malczewski, from an article on the Nobel Prize winner

Biblioteka APW, „Tygodnik Ilustrowany” nr 2/1926

Praca

Praca chłopów była nie do pozazdroszczenia. Jak pisał etnograf Oskar Kolberg, wstawali o 3.00-3.30 rano. Po modlitwie dzieci od razu brały się za skrobanie ziemniaków, gospodynie miały na żarnach, doity krowy i szykowały jedzenie, a gospodarze – karmili bydło i rąbali drwa. Na rozmaitych robotach, z niewielkimi przerwami, mijał im cały dzień. Na koniec kobieta „gotuje kolację, doji krowy, sprząta; zimową zaś porą, na długich wieczorach, przędzie jeszcze aż do nocy. Chłop wróciwszy z pola najczęściej odpoczywa, albo też sporządza to, co się z naczyń lub

narzędzi zepsuło. W ogóle idą wczas spać (około 9tej godz.) nie zaprzętając sobie głowy marnościami ani próżną gadanią”.

Labour

One could hardly envy the peasants their labour. The ethnographer Oskar Kolberg notes that they would get up at around 3-3.30AM. Having said their morning prayers, the children would immediately get down to scraping potatoes, while the housewives were hand-grinding cereals on the quern-

-stone, milking the cows or preparing the food, and the farmers – feeding the cattle or chopping the wood. All day long they would be engaged in various chores, with but few moments of leisure available. At night, the women were still busy, “cooking supper, milking the cows and cleaning up; in wintertime, during the long evenings she spins into the night. Having come home from the fields, the man either rests or repairs damaged tools, dishes or utensils. They retire rather early, around 9PM, not wasting time on trivial things or idle talk.”

Kobiety podczas pracy w polu
Photo of women working in the field

APW, sygn. 72/1630/2383/16

Dzieci

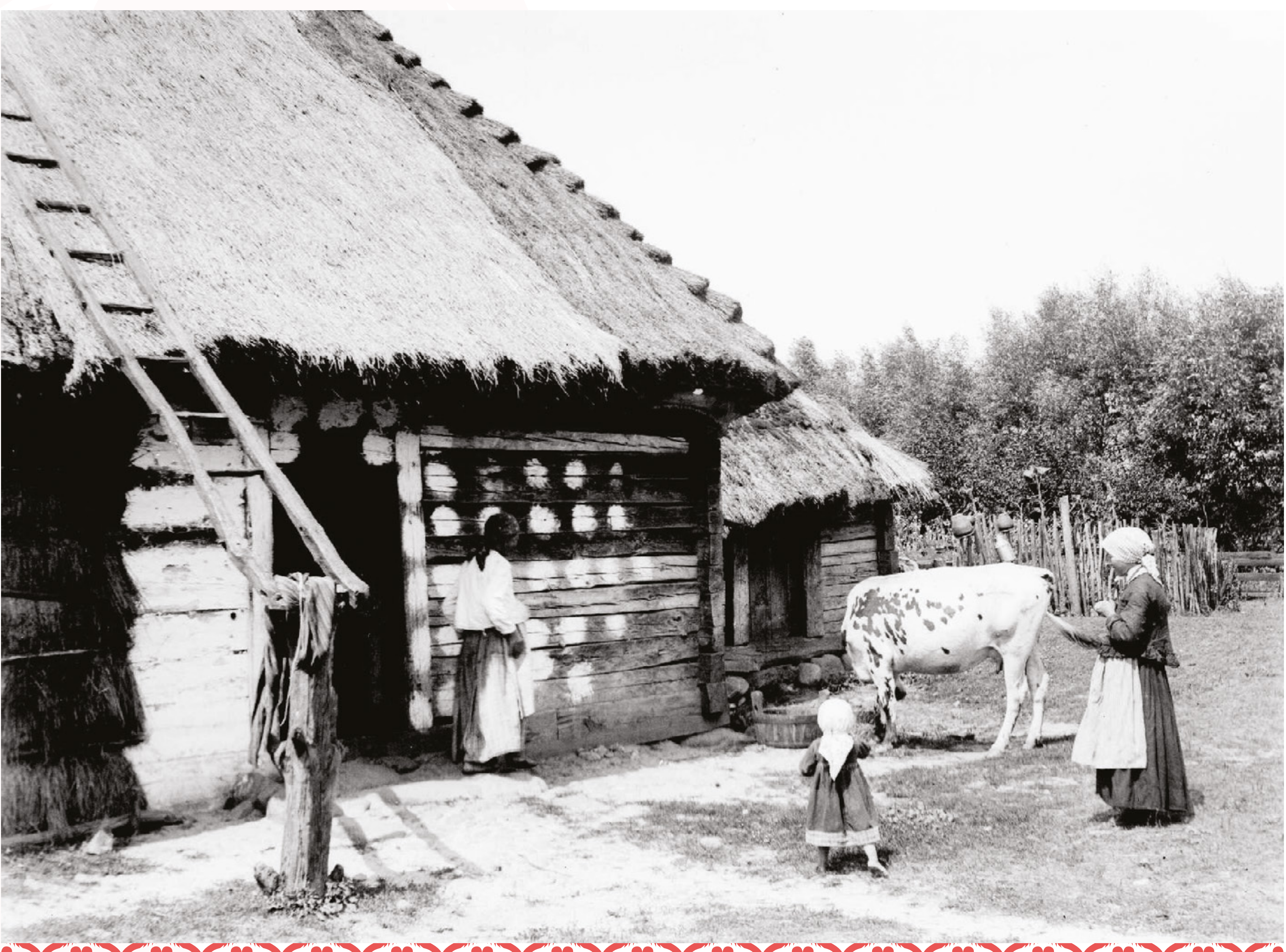
Przez pierwszych sześć lat życia dzieci tylko bawiły się i pod okiem starszych przyglądały się swoim przyszłym obowiązkom. Potem czekała je codzienna praca. Wstawaly z rana równie wcześnie jak rodzice i pomagały im w robotach w domu i na gospodarce. Często opiekowały się młodszym rodzeństwem. Obowiązki zmieniały się wraz z wiekiem i możliwościami dzieci – mniejsze wypasły gęsi, większe były już w stanie pilnować krów czy owiec. Dzieci wychowywano w karności, nie żałując razów za przewinienia. Oczekiwano od nich ślepego posłuszeństwa rodzicom – zwłaszcza ojcu.

Children

A peasant child spends the first six years of their life playing and incidentally observing the tasks that they themselves would soon be responsible for, first as children, then as adults. The children would get up as early in the morning as their par-

ents, and helped them in their domestic duties, husbandry and farming. They were often made responsible for their younger siblings. The tasks assigned to them changed as they grew and became more able and skilled – the young ones would tend

the geese, whereas the older ones would be required to herd the cows or the sheep. The children were given a very strict upbringing, any infraction lead inevitably to a beating. They were expected to blindly obey their parents – their father in particular.

Kobiety z dziećmi w obejściu gospodarstwa
A woman and a child in the farmyard

APW, sygn. 72/1630/2377/35

Rozrywki na wsi

W świecie „Chłopów” niedziela była dniem świętym. Pracę w polu uważano za zakazaną. Obowiązkowa była natomiast wizyta w kościele na mszy. Wszyscy się do niej starannie przygotowywali: zmieniano odzież, bieliznę, czesano włosy. Oddech od codziennej harówki zapewniały też wyjazdy na targ. Stanowił okazje nie tylko do zakupów, ale też do towarzyskich spotkań, plotek, posłuchania grajków, pooglądania wędrownych kuglarzy itp. To także na targu mieszały się różne warstwy społeczne: rzemieślnicy, właściciele ziemscy, handlarze i chłopi.

Village entertainment

Sunday was a holy day in the world of “The Peasants”. Toiling in the fields would be an anathema – as much as one’s failure to attend a Sunday mass. The weekly trip to the church required meticulous preparations: Sunday clothes and fresh underwear were put on, the hair neatly combed and coiffed. Another respite from the daily grind was provided by visits to the lo-

cal market, ripe with opportunities not only to shop but also to socialize, to gossip, to listen to folk musicians or watch juggling acts. The marketplace provided a space where various social classes and groups could meet, mix and mingle: artisans and landowners would be there as much as traders and peasants.

Mieszkańcy wsi na targowisku
Villagers at the market

APW, sygn. 72/1630/2367/3

W karczmie

W gospodzie dowiadywano się o nowinach ze świata, rozprowadano plotki, omawiano sprawy wsi. Najczęściej przy muzyce i alkoholu. W zaborze rosyjskim aż do końca XIX wieku obowiązywała we wsiach propinacja – wyłączne prawo tamtejszego właściciela ziemskiego do produkcji i sprzedaży napojów alkoholowych. Przywilej ten, podobnie jak karczmy, dzierżawili czasem Żydzi. Nie było to zasadą i zmieniało się w zależności od czasów i zaborów, tym niemniej przyczyniło się do powstania pewnych stereotypów.

propination laws – which included the exclusive right of the local landowner to produce and sell alcoholic beverages – were in force until the end of the 19th century. These privileges, like the inns themselves, would sometimes be leased to Jews, which was hardly the rule and very much depended

Niedzielny odpoczynek przy napojach
Sunday leisure time in the village

APW, sygn. 72/1630/1756

At the inn

The inn was where one learned about what was going on beyond the village – where one enjoyed chitchat and discussed more serious village affairs, usually to the accompaniment of folk music, and washed down with alcohol. In the villages situated across the territories of the Russian Partition, the

upon the exact time and place – but which nevertheless contributed to the emergence of certain stereotypes.

© Breckthrufilms / Mateusz Deryniowski

Realia wiejskie

Wioski łowickie należały do bogatszych, tym niemniej wieś w Kongresówce uchodziła za biedną i zacofaną. Szerzyły się przesady i choroby. Opieki lekarskiej praktycznie nie było, karierę robili znachorzy i „zamawiacze” chorób. Powszechny problem stanowił analfabetyzm (jeszcze w 1914 roku na ziemiach polskich

zaboru rosyjskiego odnotowano 57 procent niepiśmiennych). Drogi były fatalne, infrastruktura i technika kulały. Kosy zaczęły wypierać sierpy na polskiej wsi dopiero pod koniec XIX wieku. W tym samym czasie przy orce pługiem zaczęto w końcu używać koni, zamiast – jak wcześniej – krów i wołów.

Rural realities

The villages of Łowicz may have been among the richer ones in the Congress Kingdom of Poland, but the Congress countryside was generally seen as poor and backward. Disease and superstition were rampant. As there was virtually no health service available, the medicine men and *zamawiacze*, the practitioners of folk magic, enjoyed great popularity. Illiteracy was common – as late as 1914, 57% of those who lived across the Polish lands of the Russian Partition were unable to read or write. The roads were dismal; the facilities and the technology lagged behind those of the West. It was only in the late 19th century that the scythe began to supplant the sickle. Around the same time, much later than elsewhere in Europe, horses started to supplant cows and oxen for ploughing.

Widok na gospodarstwo na polskiej wsi
A Polish countryside landscape featuring a farm

APW, sygn. 72/1630/2376/23

Problemy Władysława Reymonta

Naprawdę nazywał się Stanisław Władysław Rejment. Nazwisko zmienił, by uniknąć kłopotów z carską cenzurą. Urodził się w Kobielach Wielkich w wielodzietnej rodzinie organisty. Ojciec sarkał, że Władysław myślał bardziej o teatrze, pisaniu, eksperymentach ze spirytyzmem i podróżach, niż o pracy w handlu i rzemiośle lub na kolei. Reymont długo ledwie wiązał koniec z końcem, nie zaznał też szczęścia w miłości. Paradoksalnie pomógł mu... wypadek kolejowy w 1900 roku. Pochłonął on wiele ofiar, Reymont też był poszkodowany. Z pomocą dr. Jana Rocha Rauma zdobył sowite odszkodowanie. Dzięki temu i rosnącej popularności, stał się finansowo niezależny i w 1902 roku poślubił młodopolską muzę Aurelię Szabłowską, z domu Schatzschnejder.

Zdjęcie prasowe z katastrofy pociągu Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej w okolicach stacji Włochy

A press photo of the crash of the Warsaw-Vienna train near the Włochy station

Biblioteka APW, „Tygodnik Ilustrowany” nr 29/1900

Katastrofa na kolei Warszawsko-Wiedeńskiej.
Fot. dla „Tygodnika” A. Karoll.

What Władysław Reymont had to struggle with

Reymont was born Stanisław Władysław Rejment. The young writer changed his name so as not to run into trouble with Tsarist censorship. Reymont was born in Kobieli Wielkie, into a large family of a local organist. His father used to grumble that Władysław cared more about theatre, writing, spiritualist experiments and traveling than about securing a decent job in a trade or a craft, or on the railways. For a long time Reymont was scarcely able to make ends meet, nor did he enjoy much happiness in love. What

helped him was, quite unexpectedly, was... a railway accident in 1900. The crash claimed many lives, and Reymont was lucky to come out of it with nothing worse than broken ribs – and a lavish injury compensation, which Dr Jan Roch Raum helped him obtain. From this money, as well as from his growing literary popularity, Reymont became financially independent, and in 1902 married one of Young Poland’s muses – Aurelia Szabłowska, née Schatzschnejder.

Śmierć Reymonta

Autor „Chłopów” nie cieszył się długo sławą po zdobyciu Nagrody Nobla. Zmarł na serce 5 grudnia 1925 roku w Warszawie, w wieku zaledwie 58 lat. Około dwa tygodnie wcześniej odszedł inny wielki polski pisarz i konkurent Reymonta do Nobla – Stefan Żeromski. Twórca „Chłopów” pisał wtedy w liście: „Dzisiaj umarł Żeromski, cios to dla mnie okrutny z wielu powodów.

Relacja prasowa ze zdjęciami z pogrzebu Reymonta w Warszawie

A press note featuring photos from Reymont's funeral in Warsaw

Biblioteka APW,
„Tygodnik Ilustrowany” nr 2/1926

Umarł na serce. Był o parę lat starszy ode mnie, ale miał szaloną wolę życia i energię. Strata ta polskiej literatury niezastąpiona. Uwielbiałem Go

jako genialnego pisarza. Naturalnie, ta nagła śmierć źle podziałała i na mój stan zdrowia. Teraz bowiem na mnie przychodzi kolej umierania”.

Death of Reymont

The author of “The Peasants” was not to enjoy his Nobel Prize fame for long. He died of heart failure on December 5, 1925 in Warsaw, aged only 58, just two weeks after the death of Stefan Żeromski, another great Polish writer and Reymont's Polish

Nobel Prize rival. “Żeromski has just passed away”, wrote the author of “The Peasants” in a letter at the time, “and his death is a cruel blow to me in many ways. He was a few years older than me, but he was a man pos-

sessed of great energy and a fierce will to live. His death is an irreplaceable loss for Polish literature. I loved him as a brilliant writer. Naturally, his sudden passing has exerted an influence on my health as well, for it is me now whose turn is to die.”

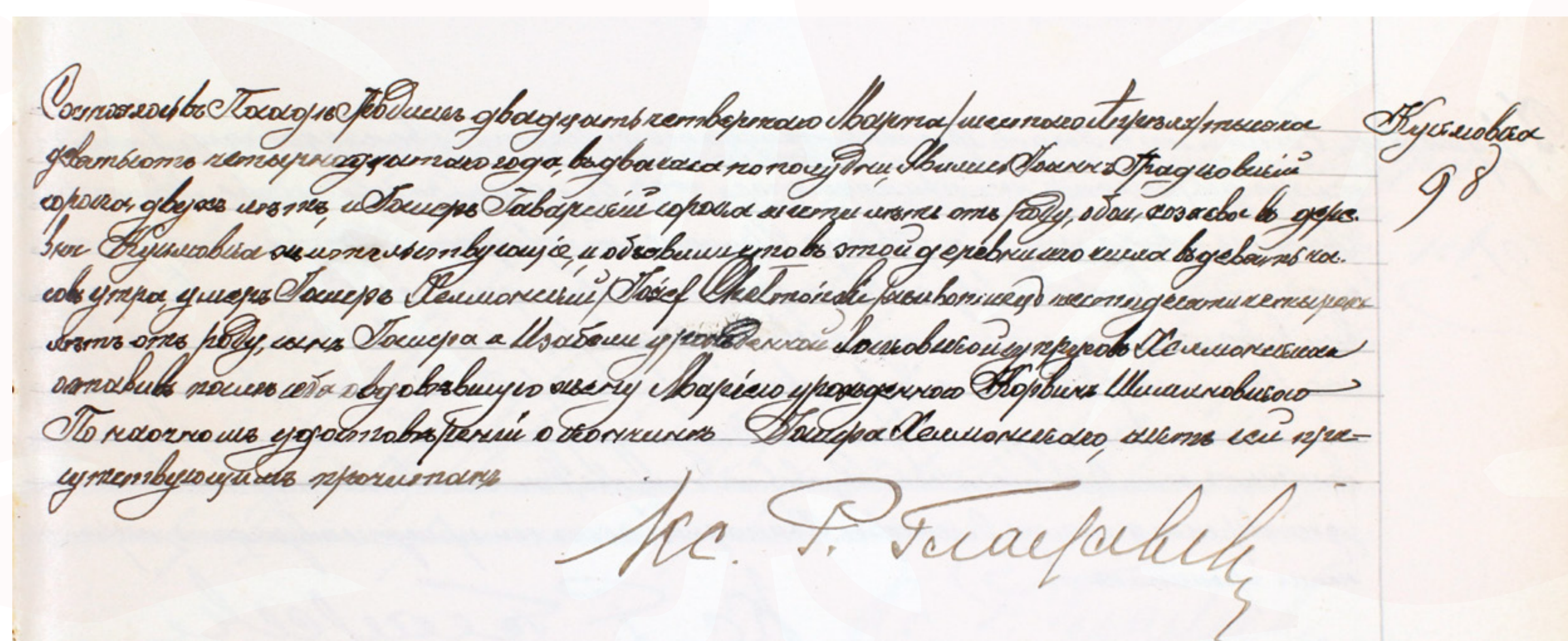
Koniec Młodej Polski

Koniec ruchowi Młodej Polski przyniosła I wojna światowa i pojawienie się nowych trendów w sztuce. W 1907 roku Pablo Picasso namalował, a w 1916 roku zaprezentował publicznie swój przełomowy obraz „Panny z Awinionu”. W 1913 roku Igor Strawiński wystawił balet „Święto wiosny” z prekursorską choreografią Wacława Niżyńskiego. Kończyła się pewna epoka, a modernizm wchodził w nową fazę. Wielu polskich artystów, kojarzonych z Młodą Polską, nie przeżyło Reymonta. Wyspiański zmarł w 1907 roku, w wieku zaledwie 38 lat. Józef Chełmoński zmarł w 1914 roku, Stanisław Witkiewicz – w 1915, Włodzimierz Tetmajer – w 1923. Julian Fałat i Jacek Malczewski odeszli kilka lat po Reymontcie, w roku 1929.

Akt zgonu Józefa Chełmońskiego

The death certificate of Józef Chełmoński

APW, sygn.
73/67/0/200

The end of Young Poland

The Great War and the concomitant emergence of new artistic trends brought an end to the Young Poland movement. Pablo Picasso's breakthrough masterpiece, “The Young Ladies of Avignon”, was painted in 1907 and presented to the public in 1916. 1913 saw the scandalous first performance of “The Rite of Spring”, Igor Stravinsky's avant-garde ballet choreographed by Václav Nijinsky. An era was clearly

coming to an end, and modernism was taking centre stage. Many Polish artists associated with Young Poland did not outlive Reymont. Wyspiański passed away in 1907, at the age of only 38. Józef Chełmoński died in 1914, Stanisław Witkiewicz – in 1915, Włodzimierz Tetmajer – in 1923. Julian Fałat and Jacek Malczewski passed away a few years after Reymont, in 1929.

Dziedzictwo „Chłopów”

Po przyznaniu Nobla autorowi „Chłopów” jeden z amerykańskich publicystów napisał z przekąsem, że „było dwóch głównych kandydatów do nagrody – Stefan Żeromski i Władysław Reymont, ponieważ jednak większość Polaków wolała Żeromskiego, jurorzy wybrali Reymonta”. Dziś dawne spory już przygasały, a obaj

autorzy znajdują się w kanonie lektur szkolnych. Znani są także za granicą. Zwłaszcza „Chłopi” doczekali się mnóstwa wydań w językach obcych, i to nie tylko tych najpopularniejszych. Już w 1926 przetłumaczono ich na japoński, w 1928 – na hebrajski, w 1930 – na ukraiński. Od tego czasu liczba wydań obcych rosła, ostatnio

ukazał się nowy przekład angielski. „Chłopi” stali się przewodnikiem po polskiej duszy. Po naszych zwyczajach, tradycjach i zmorach. Ich nowa, animowana, malarska wersja zapisze kolejny rozdział w tej historii. W zestawieniu z archiwaliami to doświadczenie może być jeszcze pełniejsze i bogatsze.

Legacy of “The Peasants”

After the Nobel Prize in literature went to the author of “The Peasants”, an American columnist noted wryly that “there were two main candidates for the prize – Stefan Żeromski and Władysław Reymont – but since most Poles preferred Żeromski, the jury chose Reymont”. The old feuds are long gone, both authors being not only counted among the core figures of the Polish literary canon but also quite well known abroad. “The

Peasants”, in particular, has enjoyed international popularity – the novel being translated into numerous languages, including some unexpected ones. As early as 1926 the novel was translated into Japanese; 1928 saw the release of a Hebrew version; and a Ukrainian rendering was published in 1930. The number of translations has been growing ever since, with a new English translation released by Penguin last year in

conjunction with and in preparation for the release of the new animated film. “The Peasants” has by now become a guide to the Polish soul – to our customs, traditions, and nightmares – and the new, oil-painted animation released this year constitutes a new chapter in the ongoing life of this famous novel. The resources of the State Archives allows one to dig even deeper into this story and the Polish history that surrounds it.

O wystawie

Kurator: Magdalena Wiercińska

Scenariusz i teksty: Adam Węglowski

Projekt graficzny: Anastasia Smyk

Autorzy prezentowanych prac malarskich:

Piotr Dominiak, Chantal Boso, Arseniy Kalashev, Mayra Hernandez Rios, Aleksandra Dukić, Karolina Michałowska, Julia Spiwakowa, Tijana Mrvošević, Małgorzata Lengiewicz, Oleksiy Glazunov, Mateusz Deryniowski, Jolanta Spangeviciute, Vladimir Vinkic, Małgorzata Kuźnik

(więcej informacji: www.chlopifilm.pl)

Koncepcje wycinanek: Michał Janicki

Realizacja: Archiwum Państwowe w Warszawie we współpracy z Breakthru Films. Materiały archiwalne pochodzą z zasobu Archiwum Państwowego w Warszawie. Breakthru Films udostępniło kadry z filmu „Chłopi”, reż. DK Welchman i Hugh Welchman.

Polską premierę filmu zaplanowano na 13 października 2023

CHŁOPI

Tłumaczenie: Tobiasz Cwynar

Druk: Antare

About the exhibition

Curator: Magdalena Wiercińska

Scenario and texts: Adam Węglowski

Graphic design: Anastasia Smyk

Authors of presented paintings:

Piotr Dominiak, Chantal Boso, Arseniy Kalashev, Mayra Hernandez Rios, Aleksandra Dukić, Karolina Michałowska, Julia Spiwakowa, Tijana Mrvošević, Małgorzata Lengiewicz, Oleksiy Glazunov, Mateusz Deryniowski, Jolanta Spangeviciute, Vladimir Vinkic, Małgorzata Kuźnik

(more info: www.chlopifilm.pl/english)

Cutouts design: Michał Janicki

Produced by the State Archive in Warsaw in cooperation with Breakthru Films. The archival materials are taken from the resources of the State Archive in Warsaw. Breakthru Films has provided the stills from the film “The Peasants”, directed by DK Welchman and Hugh Welchman.

The Polish premiere is scheduled for October 13, 2023

THE PEASANTS

Translated by Tobiasz Cwynar

Printing: Antare

CHŁOPI
w Archiwum

THE PEASANTS
in the Archive

 ARCHIWA PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE W WARSZAWIE

[facebook.com/
archiwumwarszawa](https://facebook.com/archiwumwarszawa)

warszawa.ap.gov.pl

BREAKTHRU FILMS

CHŁOPI
www.chlopifilm.pl